

OPPENHEIMER, BAGHAVAD GITA VE PINK FLOYD ÜZERİNDEN ZAMAN KAVRAMININ DEĞERLENDİRMESİ

Dicle Ece Bulut¹

GİRİŞ

Geçtiğimiz günlerde zaman üzerine daha önce düşündüğümden farklı bir şekilde düşünmeme yol açan bir videoyla karşılaştım. Video, 2. Dünya Savaşı'nda Amerika Birleşik Devletleri'nin gizli Manhattan Projesi'nin başkanlığını yapan Robert Oppenheimer'ın ünlü röportajından bir parçaydı. Sorumlu olduğu vahşet kadar bununla baş etme ve bir mantığa oturtma şeklinin de eşsiz olduğu görülüyordu bu röportajda.

Oppenheimer, görev, savaş ve insan doğasını konu edinen Baghavad Gita isimli bir Hint metninden alıntı yapar. Bu metin, yarı-tanrılar arasındaki bir savaş konu almaktadır. Düzenin sürdürücüsü tanrı Vişnu'nun suretlerinden biri olan Krişna, Prens Arjuna'ya yol göstermekle görevlidir bu hikâyede. Savaşın gerçek yüzüyle dehşete düşmüş ve savaşa şevkini kaybetmiş Arjuna'ya görevin doğasını hatırlatmak için tanrısal görüntüsüne bürünür. Arjuna bu görüntünün barındırdığı trajedi, güzellik, felaket ve sonsuzluk kavramları karşısında büyük bir korkuya kapılır ve Krişna'ya sorar: “Nesin sen? Görevin nedir?”

Krişna, bu formunun korkunç ihtişamı içinde açıklamaya koyulur: “Ben âlemlerin yok edicisi, her şeyi tüketen Zaman'ım. Tüm insanları yok etmeye geldim. Her iki taraftaki askerler de eninde sonunda öldürülecek. Hepsi benim planımda zaten çoktan ölüme mahkûm edildi. Ve sen, bir araçtan başka bir şey değilsin.”

Oppenheimer, eylemlerinin lekelediği vicdanıyla tahminen bu şekilde baş ediyordu. Ona göre savaşa karşı veya savaştan yana olmanız fark etmezdi. Siz ve koruduğunuz her şey zaman tarafından yutulmaya mahkûmdu. Zamanın ellerinde hepimiz ölmüş, ölmekte ya da ölecektik.

Tarihin en tanınan savaş suçlarından birini aklamaya yetip yetmeyeceğini tartmak bizim görevimiz değil. Zira biz ölmüş birinin kalbiyle adaletin tüyünü bir terazide tartıp ruhun akıbetine karar veren Anubis değiliz. Ancak şüphesiz bu düşünce bize başka kapılar açıyor.

Zamanın bizi tek yönlü bir yolculuğa çıkardığı açıktır. Yok oluş ihtimalini gördüğümüzde bununla savaşa ya da bundan kaçma seçeneklerini önümüze sunan beynimiz savaşmanın imkân dâhilinde olmadığını fark edince kaçmaya yönelir. Çevremizde gördüğümüz insan için normal kabul edilen çabaların önemli bir kısmı zaman tarafından yutulmaktan kaçma çabasıdır. İnsan, üretmeye, etki bırakmaya ve

¹ Proje (12. Sınıf), Beşiktaş Bilim ve Sanat Merkezi

kalıcı olmaya uğraşır. Bedenimizi, eşyalarımızı ve ilişkilerimizi bu yavaş ancak sinsi güçten korumaya çalışırız. Bu gizemli kavramı ölümlü algımızda bir yere yerleştirmek her zaman kolay olmasa da onu bilimsel olarak incelemek, zihnimizin nesnel çabaya kayıtsız kalmamak için eğitilmiş mantıklı kısmını sakinleştirebilir.

Korku penceresinden bakmayı bıraktığımızda mücadele içinde olduğumuz kavramın aslında entropi olduğu görülür. Entropi, bir sistemdeki düzen ve düzensizlik miktarının ölçüsü veya oldukça kabaca tanımlamak gerekirse, “sistemdeki ‘rastgelelik’ ölçüsü” olarak tanımlanır. (...) Sürekli olarak artan bozunma ve kaosu derecesini gösteren entropi, evrendeki değişimlerin giderek daha fazla düzensizliğe yol açtığını öngören termodinamiğin ikinci yasasıyla kontrol edilir. Alman Fizikçi Rudolf Julius Emanuel Clausius (1822-1888) ilk yasadaki enerji dönüşümünün mümkün olduğunu buldu. Clausius gözlemlerinde, enerjinin küçük bir kısmı her zaman ısıya dönüştüğünü ve bu dönüşüm sırasında açığa çıkan ısının da herhangi bir başka enerji formuna dönüşmediğini fark ederek şu sonuca ulaştı: Evrendeki enerji ısı olarak bir nevi bozunmaya uğruyor ve böylece kullanılabilir enerji miktarı ise doğal olarak azalıyordu (Kırmacı, 2011).

Entropinin yaklaşık altı milyar yıl sonra gezegenimizin üzerinde kıyametimsi etkilere yol açacağı tahmin edilmekte. Güneşin ömrünün tükenmesini takiben Yıldız Çağı'nın sona ereceği öngörülmüyor. Tasavvur edemeyeceğimiz bir sürenin ardından kara delikler dahi buharlaşacak ve evren bir foton denizinden ibaret olacak. Bu fotonlar yavaş yavaş aynı ısıya gelip evrenin de genişlemesiyle mutlak sifıra ulaşacak. Entropi gelebileceği en yüksek seviyeye ulaştığında evrendeki hiçbir şey daha düzensiz hâle gelemeyecek ve bu da zaman okunun kaybolmasıyla sonuçlanacak. Kısacası evrenin anlayabildiğimiz kısmından yola çıkarsak zamanın varlığın peşini bırakması ancak yutacağı, yok edeceği hiçbir şey kalmadığında mümkün olacak.

Bu farkındalıkla söyleyebiliriz ki zaman sadece düşünsel değil etrafımızdaki fiziksel dünyanın işleyişinde açıklanabilecek bilimsel bir kavramdır. Bu bilgilerden varılabilecek ikinci bir çıkarım ise zamandan kaçmanın, zaman okunu tersine döndürmenin, termodinamiğin ikinci yasası uyarınca mümkün olmadığıdır. Kısacası zaman ne savaşılabileceğimiz ne de kaçabileceğimiz bir güçtür. Bu durumda zamanı nasıl ele almamız, bu şartlar altında ölümlülük ve zamanın işleyişine karşı acizlik bilincini nasıl yönetmemiz gerekir?

Tüm bunların ışığında doğa kanunlarıyla savaşmayı ya da onlardan kaçmayı bir kenara bırakıp evrenin varlığının farkındalığına sahip bir parçası olarak bu bağlamın içerisindeki rolümüzü sorgulamak nispeten daha sağlıklı bir hareket olacaktır. Daha önce söz ettiğimiz Baghavad Gita'daki Prens Arjuna ile kendimizi özdeşleştirmek bu düşünce zincirinin doğal bir sonucudur. Bu önü alınamaz gücün ve oluşturduğu kargaşanın karşısında biz neyiz? Arjuna'ya içinde bulunduğu durum ve rolü açıklanıyor. Şüphesiz bunu reddetmesinin de kabul etmesiyle benzer sonuçlar doğuracağını da biliyor. Arjuna ile aynı şartlarda olmayan biz, çok daha soyut kavgaların içindeyiz. Eylemlerimiz onunki kadar gözle görülür etkiler yapmamakla beraber eylemsizliğimizin sonuçları da bu narin olaylar örgüsü içerisinde silik ve ayırt edilemez görünüyor. Zamanın etkisinin birincil kaynağı da eylemlerimizin etki edeceği ilksel

düzlemde sadece kendimiziz. Bu durumda kavramı kendi benliğimiz, hayatımız ve kararlarımız bağlamında değerlendirmeliyiz.

İnsan temas ettiği olguları bilimsel bağlamdan sosyal bağlama taşır. Bizden bağımsız da var olduğunu düşündüğümüz kavramlar hayatımıza girdiğinde bizleri psikolojik ve sosyolojik olarak etkiler, bazı durumlarda da sanatımızda yer bulurlar. Zaman kavramının da insan elindeki kaderi farklı olmamıştır. Yirminci yüzyılın en kayda değer gruplarından biri olan Pink Floyd müziğinde, zamana karşı insanın durumunu konu edinen parçalara yer vermiştir. Onların zamanında düşman karşısına dikilip dövüşmeyi gerektiren bir savaş yoktur. Yüzyılın ikinci yarısında savaştan bitap düşmüş toplumların içerisindeki belirli sınıflara ait bireylerin kendilerini ve kalabalığın içindeki yerlerini keşfetme şansı vardır. Ancak orduların karşı karşıya geldiği savaşların yaşanmıyor oluşu insanın mücadelesinin hafiflediğini ya da bittiğini göstermez. Artık fiziksel bir düşmanla karşı karşıya olmayan insan, zamanın gelişen teknolojiyle artık çok daha hızlı aktığı bir dünyada zihninin içindeki düşmanlarla savaşmak zorundadır.

Pink Floyd tam da bu geçiş dönemlerinde insanlığın zamanla mücadelesinde şekillenen hafızasına şiirsel katkılarda bulunan parçalar çıkarır. Bunların en yalın ve belirginini “Ayın Karanlık Yüzü” (*The Dark Side Of The Moon*) albümünde yer alan “Zaman” (*Time*) isimli parçadır. Grubun üyelerinden Gilmour ve Wright, dinleyiciye seslenir: “Daha gençsin ve hayat uzun, harcayacak vaktin var nasılsa bugün. Bir de bakarsın ki on yılı bırakmışsın ardında. Kimse söylememiştir sana ne zaman koşacağını. Başlama işaretini kaçırsın.”² Zaman, onu ölçülen bir nicelik olarak ele alan insanları bu hayat tarzında da yakalamış, sessiz gazabına maruz bırakmıştır. İnsan başına ne geldiğini bile anlamadan yenilmiştir. “Koşup durursun güneşi yakalamak için ama güneş çoktan batıyordur. Dolanıyordur arkandan sana tekrar görünmek için. Güneşte bir değişiklik yok, sadece sen yaşlandın. Nefesin kesiliyor ve ölüme bir gün daha yakınsın.”³ şeklinde devam eder parça. Atomun efendisi, dünyaların yok edicisi insan, yine de geçen zamanın karşısında çaresizdir. Her geçen yılın daha da kısalıyor gibi görünmesi karşısında yapabileceği bir şey yoktur. Zira kendi ürettiği ölçüm aletleri bu hissini doğrulayacak duyarlılıkta değildir. İnsan, anladığını zannettiğinde elinden kaçan, ispat edemediği saldırılarda bulunan ve ne olursa olsun onu geride bırakan bu düşmanın karşısında toplumsal hafızaya deneyimleriyle katkıda bulunmaktan başka bir şey yapamaz.

² “You are young, and life is long and there is time to kill today.
And then one day you find ten years have got behind you.
No one told you when to run, you missed the starting gun.”

³ “So, you run, and you run to catch up with the sun but it's sinking
Racing around to come up behind you again.
The sun is the same in a relative way but you're older,
Shorter of breath and one day closer to death.”

Peki, tüm bu acizliğin içerisinde insanın evrenin içerisindeki yeri nedir? Buna cevap olarak Pink Floyd'un hayatı ve evreni, dolayısıyla da zamanı kavrayışa dair yaptığı bir parça olan "Yankılar" (*Echoes*) a bakabiliriz. Parça, suya düşen damlaları andıran piyano dokunuşlarıyla başlıyor. Hiçliğin ortasında başlayan bir hareketlenmeyi çağrıştıran bu ses, yavaş yavaş gitarla açılan bir melodiye dönüşerek evrenin kütle kazanmaya başlamasına; yıldızların, galaksilerin oluşmasına; kısacası zamanın başlangıcına imada bulunur. "Yukarıda asılı duruyor albatroslar. Mercan labirentlerin altında kıvrılan dalgalarla, uzak bir zamanın yankısı kıyıya vuruyor ağlamaklı. Her şey yeşil ve denizin altında."⁴ sözleriyle açılıyor parça. Açıkça dünya üzerinde ortaya çıkan ilk yaşam biçimleri olan deniz altında fotosentez yapan canlılardan bahseden Pink Floyd, zamanın bizim türümüz için çok daha yavaş aktığı dönemlere değiniyor. Burada o "uzak zaman" ile iletişim kurmamızı sağlayan dalgalar, evrenin başlangıç zamanını ve sürekli genişliyor olduğu bilgisini bize getiren kozmik radyasyon dalgalarını da akla getiriyor.

"Kimse bize karayı göstermedi. Kimse nerede ve nasıl olduğunu da bilmiyordu. Fakat bir şeyler kıpırıyor, çabalıyordu ve başlıyordu ışığa doğru tırmanmaya."⁵ Zamanın insanı yıkıma değil de gelişmeye, değişmeye doğru götürdüğü anlardan bahseden Pink Floyd insan bedeninin, aklının ve etiğinin bozunmaya uğramadan çok öncesinde nasıl ortaya çıktığına dair şiirsel bir pencere sunuyor burada. Öyle ki insan, günümüzdeki gibi bir bedene ve zihne sahip olma yolunda, karanlıkta yaşayan bir su canlısı olarak karaya çıkıyor. Parçanın devamında da anlattığı gibi, insan bağ kurmayı öğreniyor. Aynı hiçlikten geldiği diğer bireylerle savaşıyor ve zamanın uzak geçmişine dayanan köklerini sorgulamaya, anlam arayışına başlıyor. Kendini büyük görme yanılığısına düşen insanın elinde gelişen medeniyetin sancıları, parçanın ilerleyen kısımlarında kesik kesik, tiz enstrüman sesleriyle ifade ediliyor. Boşlukta tek başına var olan bu ses, parçanın başındaki hayatın doğuşunu temsil eden düzenli devinimin aksine evrene atılan bölük pörçük, düzensiz çığlıklara benziyor. Yaşamın ilerleyişi, düşünce yapısı karmaşılaşmaya başlayan insanı krizlere ve bunalıma sürüklüyor. Parçanın

⁴ "Overhead the albatross
Hangs motionless upon the air
And deep beneath the rolling waves
In labyrinths of coral caves
An echo of a distant time
Comes willowing across the sand
And everything is green and submarine"

⁵ "And no one called us to the land
And no one knows the where's or why's
Something stirs and something tries
Starts to climb toward the light"

sonlarına doğru zamanın ve onun sonucu olan evrenin mücadele edebileceğimiz, hesap sorabileceğimiz düşmanlardansa basitçe “başımıza gelen” olgular olduğunu ve insanın bunun bilincinde olarak kendi gerçekliğine ulaşması gerektiğini vurguluyor. O hâlde zamanı bir düşman olarak görmek de büyüklenmemizin sonucudur. Zira zaman da evren de bizim varlığımıza karşı düşmancıldan çok duyarsız görünmektedir. Doğamız gereği bedenimizi, zihnimizi ve insan ırkı olarak inşa ettiklerimizi yorup yıpratır. Ancak insanın da bunun karşısında var olmayı sürdürmesini sağlayan düşünme gücü ve ortak belleği vardır. Parçanın son sözleri şu şekilde: “Hiç kimse bana ninniler söyleyemez, gözlerimi kapatamaz. Ben de açıyorum penceremi ve sesleniyorum gökyüzü boyunca.”⁶

SONUÇ

Evrenin içinde, doğanın kanunlarına ve zamanın tahakkümüne mahkûm olsak da kimse bizi gerçeğimizi ve aydınlığı aramaktan alıkoymaz. Bu durumda insan sınırlı iradesi içerisinde zamanın etkisini kabullenmekle beraber pencerelerini açmalı ve kendi gerçekliğine, kurduğu bağlara, aynı hiçlikten gelirken yolda ayrıştığı, bireylik algısıyla benliğinin dışında kalan ancak doğası gereği aynı bütünün parçası olan ‘öteki’ye uzanmalıdır. Bazı bilgiler ve aydınlanmalar bize görece uzun gelen zaman dilimlerinde, onlara sahip olanların yenik düşmesiyle yitip gitmiş gibi görünebilir. Bu bilgileri geri kazanmak için insan, kendisinden en farklı görüneneye yaklaşmalıdır. Evrenin boşluğuna salınmış türümüzün zaman içinde silikleşmiş anılarını, varlığı unutulmuş bağlar kurarak tekrar hatırlamalıdır.

Zamanın girdabı bizi sonsuz bir durağanlığa sürüklüyor olabilir. Yıldızların kalbindeki nükleer füzyonlarla oluşmuş elementlere kadar giden uzak geçmişimizin anısı, bu mutlak düzensizleşmeye giden yolda, bir zamanlar bizi oluşturan atomlara yazılı hâlde varlığını sürdürecektir. Bu kadar uzağı hayal etmek zorsa da var olduğumuz ve algılayabildiğimiz sürece, zamanın yok ediciliğine bireyin bedeninden çok daha bağışık ortak bir hafızanın parçası olacağımızı bilmek, geldiğimiz hiçliğe geri dönüyor olmaktan o kadar da korkmamamızı sağlayacaktır.

“Yankılar” isimli parçada tasvir edildiği şekilde aynı kaynaktan gelen diğerlerinin varlığını benimseyip onlarla beraber medeniyetin inişli çıkışlı yollarından ilerlersek zamanın yok ediciliği bizi teğet geçecek, varlığımızın bilgisi ortak hafızada korunacaktır. Aksi takdirde Prens Arjuna ve Oppenheimer’ın karıştığı şekilde uzak bir geçmiş ve aynı özü paylaştığımız yansımalarımızı ortadan kaldırma işine girişirsek, aynı onlar gibi, zamanın yıkıcılığı ve bunun yarattığı trajedilerle karşılaşmamız söz konusudur.

⁶ “And no one sings me lullabys
And no one makes me close my eyes
So, I throw the windows wide
And call to you across the sky”

KAYNAKÇA

Kırmacı, Ö. (2011) Entropi Nedir? Büyük Patlama'dan Kozmos'a Entropi Ve Kaostaki Düzen. Evrim Ağacı. 20.06.2020 tarihinde evrimagaci.org/entropi-nedir-buyuk-patlamadan-kozmosa-entropi-ve-kaostaki-duzen-162 adresinden erişildi.

Mason, N., Gilmour, D., Wright, R., Waters R. (1971). Echoes [Pink Floyd tarafından kaydedildi]. , Meddle [kaset] Londra, Birleşik Krallık: Abbey Road Stüdyoları.

Mason, N., Gilmour, D., Wright, R., Waters R. (1973). Time [Pink Floyd tarafından kaydedildi]., The Side Of The Moon [kaset]. Londra, Birleşik Krallık: Abbey Road Stüdyoları.

Renouf, J. (2011). Wonders of the Universe [Belgesel]. Birleşik Krallık: BBC.

Trinity Remembered. (2020) J. Robert Oppenheimer "Now I Am Become Death...". National Science Digital Library. 23.06.2020 tarihinde www.trinityremembered.com/video/quote.html adresinden erişildi.